Zaburzenia komunikacji u dzieci z autyzmem

Dzieci z autyzmem w większości przypadków mają trudności z porozumiewaniem się. Każde dziecko z autyzmem jest inne, nie ma jednego wzorca komunikacji, którym posługiwałyby się osoby z tym zaburzeniem.

Literatura podaje, iż zaburzenia komunikacji mają u dzieci z autyzmem zróżnicowaną formę. Od całkowitego braku umiejętności porozumiewania się, braku umiejętności mówienia i elementów komunikacji niejęzykowej po zachowaną zdolność mówienia pełnymi zdaniami, bez zachowanej świadomości perspektywy odbiorcy.

Dziecko autystyczne może nie gaworzyć, większość sprawia wrażenie jakby mowy innych nie rozumiała. U niektórych pojawiają się pierwsze słowa, ale po pewnym czasie przestają ich używać. Mamy wówczas do czynienia z regresem mowy. Mowa u dzieci nie jest kompensowana przez inne sposoby alternatywnej komunikacji. Rzadko używane są gesty, mimika twarzy oraz wskazywanie. Rolę komunikatów spełnia czasem samouszkadzanie, zachowania agresywne, krzyk lub płacz. Około połowa dzieci pozostaje mutystyczna (nie posługuje się mową) do końca życia. Jeżeli nawet pojawiają się słowa i zdania, mogą one nie służyć komunikacji, przybierają postać echolalii i stereotypii językowych.

Autorzy zajmujący się zagadnieniem komunikacji w autyzmie bardzo często wskazują na występowanie takich zjawisk, jak: **echolalia, niewłaściwe używanie zaimka osobowego *ja*, kompulsywne zadawanie pytań, zaburzenia suprasegmentalne wypowiedzi, problemy z rozumieniem i inicjowaniem rozmowy.**

Pojęcie echolalii możemy rozpatrywać w dwojaki sposób. Po pierwsze - zaburzenie, jako mimowolne, automatyczne powtarzanie dźwięków, słów, zwrotów, natychmiast po ich usłyszeniu (jest to jeden z etapów prawidłowego rozwoju mowy będący wyższą formą gaworzenia, nie występuje u dzieci niedosłyszących). Po drugie - echolalia to symptom zaburzenia treści mowy, który polega na powtarzaniu słów i zdań wypowiedzianych przez inne osoby z otoczenia z zasłyszaną intonacją.

Echolalia, jako zaburzenie charakterystyczne dla autyzmu.

Ze względu na czas i warunki, w jakich występuje to zaburzenie, wyróżniamy:

- ✓ echolalię bezpośrednią, która polega na powtarzaniu dźwięków, wyrazów, zdań oraz fraz bezpośrednio po ich usłyszeniu;
- ✓ echolalię pośrednią (odroczoną), o której mówimy, gdy zasłyszana treść zostaje powtórzona dopiero po pewnym czasie od momentu usłyszenia;
- ✓ echolalię łagodną - w słowniku dziecka znajduje się dużo wyrazów związanych np. z jego zainteresowaniami.

Istnieje kilka czynników, które mogą nasilać echolalię. Są to między innymi zmiana otoczenia, pojawienie się obcej osoby, a także sytuacja, w której dziecko nie zrozumie odpowiedzi rozmówcy.

Bardzo często dzieci, u których zdiagnozowano autyzm nie potrafią we właściwy sposób używać zaimka osobowego *ja*. Zamiast mówić o sobie w pierwszej osobie liczby pojedynczej, najczęściej wypowiadają swoje imię (np. *Ola je*). Przyczyna tego zjawiska nie jest ściśle określona. Uznaje się, iż trudności w używaniu zaimka *ja* mogą wynikać z echolalii lub być wynikiem zaburzonego obrazu własnej osoby. Może mieć to również związek z opóźnieniem rozwoju umysłowego.

Kompulsywne zadawanie pytań to kolejne zaburzenie, które cechuje autyzm. Dziecko wielokrotnie zadaje to samo pytanie, przez co słuchacz ma wrażenie, iż nie rozumie ono bądź nie słyszy udzielanych mu odpowiedzi. Zjawisko to może stanowić formę obrony przed otoczeniem, którego dziecko nie rozumie, bądź które budzi w nim lęk. Takie zachowanie może być także odbierane, jako chęć podjęcia kontaktu społecznego.

U osób z autyzmem zaburzona jest ponadto prozodia wypowiedzi, czyli akcent, intonacja i rytm. Głos jest monotonny, ton i rytm stały. Często mowa jest przerywana, skandowana, niepłynna. Często dziecko, które prawidłowo artykułuje słowa i potrafi zbudować z nich zdania i tak nie potrafi użyć ich adekwatnie do sytuacji, nie podejmuje inicjatywy podczas konwersacji i nie podtrzymuje jej.

Dzieci z autyzmem opanowują język w sposób schematyczny i sztywny. Poznając nowe słowo odnoszą je tylko do jednego obiektu, nie jest ono uogólniane na całą kategorię przedmiotów. Na przykład nowo poznane słowo "pies" jest odnoszone tylko do jednego przedstawiciela tego gatunku.

Są jednak dzieci, u których słownik werbalny, szczególnie w obszarach zainteresowań jest bardzo bogaty. Mam tu na myśli dzieci z diagnozą Zespołu Aspergera. Czasami, już we wczesnych okresach dzieciństwa używają bardzo wyszukanego słownictwa (encyklopedycznego), co też powinno wzbudzić nasz niepokój. Dzieci z Zespołem Aspergera mówią, chociaż mowa ta nie jest odpowiednio rozwinięta. Nie używają mowy do komunikowania się ze społeczeństwem, a do „wyrażania własnego ja".

Dziecko z autyzmem ma bardzo często trudności z inicjowaniem interakcji, podtrzymaniem jej i kończeniem w aprobowany przez odbiorcę sposób. Ponadto nie czuje potrzeby dzielenia się z innymi swoimi zainteresowaniami, przeżyciami, nie szuka też pomocy, gdy jest mu źle. Dzieci wysoko funkcjonujące inicjują czasem interakcje, odpowiadają na próby nawiązania kontaktu przez otoczenie, jednak zwykle nie patrzą na drugą osobę i nie potrafią przeplatać swojej aktywności z aktywnością partnera. Diagnozuje się również dzieci, które zachowują się wręcz odwrotnie - nie zachowują dystansu nawet wobec obcych osób, dotykają ich i traktują jak przedmioty, nie nawiązując przy tym głębszej relacji.

Podsumowując - Istotne dla autyzmu trudności w komunikowaniu możemy ująć w trzech grupach wyróżniając poszczególne deficyty:

1) Deficyty ilościowe:
- ✓ brak mowy: z brakiem gestykulacji, z elementarną gestykulacją,
- ✓ opóźnienia w mowie: krótkie (miesięczne) bądź długotrwałe (wieloletnie),
- ✓ ograniczona mowa: tylko łańcuch bodziec-reakcja, bardziej zaawansowane, lecz ograniczone posługiwanie się mową.

2) Deficyty jakościowe:
- ✓ echolalia: natychmiastowa, opóźniona,
- ✓ odwracanie zaimków,
- ✓ neologizmy,
- ✓ metaforyczne użycie języka,
- ✓ nieodpowiednie uwagi,
- ✓ język stereotypowy,
- ✓ defekty w artykułowaniu.

3) Deficyty w pragmatycznym użyciu języka:
- ✓ niezdolność do naprzemiennego wysławiania się,
- ✓ brak komunikowania się w stosunku do dorosłych,
- ✓ brak komunikowania się w stosunku do rówieśników,
- ✓ niezdolność do symbolicznego użycia przedmiotów,
- ✓ słabe używanie prozodii dla wyrażania zamiaru,
- ✓ słabe wykorzystanie bodźców wzrokowo-twarzowych dla metakomunikacji.

Jak widać, u dzieci z autyzmem diagnozuje się bardzo wiele deficytów dotyczących komunikacji. W związku z tym, iż zaburzenia mowy wpływają na cały rozwój dziecka, jednym z podstawowych celów terapii dzieci z autyzmem powinno być rozwijanie kompetencji komunikacyjnej.

Literatura:

- ✓ Błeszyński J., Mowa i język dzieci z autyzmem. Wybrane zagadnienia, WSP, Słupsk 1998
- ✓ Bobkowicz – Lewartowska L., Autyzm dziecięcy. Zagadnienia diagnozy i terapii., Oficyna Wydawnicza „Impuls" , Kraków 2005
- ✓ Komender J., Jagielska G., Bryńska A. Autyzm i zespół Aspergera. Wydawnictwo Lekarskie PZWL, Warszawa 2009
- ✓ Markiewicz K., Możliwości komunikacyjne dzieci autystycznych, Wyd. UMCS, Lublin 2004
- ✓ Pisula E., Autyzm- fakty, wątpliwości, opinie, WSPS, Warszawa 1993
- ✓ Pisula E., Autyzm. Przyczyny, symptomy, terapia, Wydawnictwo Harmonia, Gdańsk 2010
- ✓ Pisula E., Małe dziecko z autyzmem. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2010

Opracowała:
mgr Jolanta Chełek - pedagog